

ULOGA PORODICE I ŠKOLE U AFIRMACIJI BEZBJEDNOSNE KULTURE

Sumeja SMILAGIĆ

UDK 37.06:364.636(497.11)

DOI: <http://dx.doi.org/10.26340/muallim.v20i79.1739>

SAŽETAK: Autorica u radu analizira status, položaj i utjecaj porodice i škole kao esencijalnih institucija na kulturološko i intelektualno formiranje mlade ličnosti s aspekta bezbjednosne kulture. Projekcija koncepta zasniva se na osnovama naučne analize, koncipirana u teorijskoj i empirijskoj ravni. Ima za cilj da istakne i ukaže na značaj bezbjednosne kulture učenika osnovnih i srednjih škola, koja se direktno i indirektno reflektuje na njihovu ukupnu bezbjednost u savremenim civilizacijskim i urbanim uslovima života. U sprečavanju pojava, procesa i događaja koji mogu da ugroze bezbjednost i zdravlje, kao i životnu sredinu, imperativna je potreba da se daju ocjene, prijedlozi i sugestije za dalji razvoj sistema upravljanja zaštitom učenika od bezbjednosnih rizika. U okviru studije istraženi su svi elementi značajni za funkcionalnu porodicu, organizaciju i edukaciju učenika, kao i zaposlenih u osnovnim i srednjim školama u okviru obrazovno-vaspitnog sistema na teritoriji države Srbije. Nalazi dobijeni na reprezentativnom uzorku omogućili su naučnu analizu i uopštavanje, a potom su stavljeni u funkciju projektovanja modela bezbjednosne kulture. Dakle, u postupku empirijskog istraživanja izvršene su deskriptivna i faktorska analiza podataka, manifestnih varijabli, kao i faktora utjecaja koji su od značaja za bezbjednost i zaštitu učenika od bezbjednosnih rizika i razvoj njihove bezbjednosne kulture u procesu obrazovanja i vaspitanja. Pored toga, izvršena je i analiza normativno-pravne regulative bezbjednosti u institucijama obrazovanja i vaspitanja, kao i analiza programskih sadržaja u osnovnim i srednjim školama.

Ključne riječi: porodica, škola, bezbjednost, bezbjednosna kultura

Uvod

Porodica je osnovna ćelija društva. Porodica je prva socijalna sredina u kojoj dijete započinje svoju egzistenciju. Porodica je prva i najvažnija škola života u kojoj dijete stiče prva znanja, vještine i navike. Porodica ima veliki utjecaj na psihički razvoj djece, na formiranje njihovih ličnosti, socijalni razvoj i mentalno zdravlje, pa je njena uloga nezamjenljiva. U njoj dijete razvija svoju ličnost i ona ima gotovo presudni utjecaj na dijete. Što je dijete mlađe, utjecaj roditelja je veći. U ranom djetinjstvu dijete je upućeno isključivo na porodicu.

Njegovim odrastanjem zavisnost se smanjuje, ali utjecaj porodice nikada ne prestaje. Djetetu niko ne može pružiti potpunu fizičku, socijalnu i emocionalnu sigurnost i zaštitu kao porodica. Emocionalne veze stvorene u porodici traju tokom cijelog života. Ona stvara prirodni ambijent i najbolje uslove za vaspitanje djece. Neminovno, djeca koja imaju osjećaj sigurnosti i dobar odnos s roditeljima postižu bolji uspjeh u školi, kao i u aktivnostima u kojima dokazuju svoju individualnost.

Zbog toga mora postojati međusobno povjerenje među članovima

porodice, a prvenstveno među roditeljima i djecom. Za normalan razvoj djeteta vrlo su važni skladni i emocionalno pozitivni odnosi među članovima porodice. Ti odnosi zbližavaju i povezuju roditelje i djecu i ulivaju povjerenje. Kada se djeca povjeravaju svojim roditeljima, tada je roditeljski utjecaj snažan, jer djeca poštuju roditelje prihvatajući ih kao autoritet i zajedno s njima žele da rješavaju životne probleme. U porodici se postavljaju temelji razvoja ličnosti i dijete se priprema za život i rad.

Škola, s druge strane, predstavlja najvažniji društveni činilac vaspitanja

i obrazovanja, ima veoma važnu ulogu u ostvarivanju prevencije nepoželjnih ponašanja učenika. Ukoliko se uzme u obzir značaj i značenje vaspitnog rada u školi, ostvarivanje preventivne funkcije škole može se razumjeti kao pružanje različitih nivoa i vidova podrške učenicima u njihovom radu, rastu i razvoju. Dakle, i porodica i škola zasnivaju se na pravovremenoj i egzaktnoj identifikaciji bezbjednosnih rizika, adekvatnoj prevenciji i načinu reagovanja koji bi trebalo da doprinesu poboljšanju organizacije bezbjednosti škola kao obrazovno-vaspitnih ustanova, s jedne, i edukaciji učenika u cilju izgrađivanja i unapređenja njihove bezbjednosne kulture u funkciji zaštite od negativnih utjecaja bezbjednosnih rizika, s druge strane. Slobodno možemo reći da ove dvije institucije predstavljaju stožer stub na kome se zasniva društvo i koja izgrađuje i štiti nove generacije građana jedne države, pa i na kome se zasnivaju mnoge društvene teorije, posljednjih decenija ozbiljno je urušeno i stavljeno pod znak pitanja. Svako vrijeme nosi svoje breme, i stavlja ljude pred nove izazove, a s ubrzanim naučno-tehnološkim napretkom u posljednjih stotinjak godina, globalni ljudski areal se suočio s najbrojnijim i najobimnijim izazovima. Sam porast broja stanovnika na planeti, podržan tehnološkom revolucijom koja se intenzivirala poslije II svjetskog rata, doveo je do novih društvenih interakcija koje se obimom mogu uporediti sa ukupnim dešavanjima koja su se dogodila u ljudskoj historiji prije XIX vijeka.

Sve to stavilo je pojedinca pred nebrojena iskušenja. Pronalaskom modernih informacionih kanala, razmjena podataka svih tipova i vrsta postala je svima dostupna u realnom vremenu. Paralelno s tim, načini njihove obrade i objektivne, kritičke analize nisu napredovali, prije svega zbog bioloških ograničenja čovjeka. Primjera radi, dok jednom računaru u slučaju nedostatka prostora za skladištenje informacija možete dodati novi hard disk ili zamijeniti stari drugim s većim kapacitetom, ili u

slučaju potrebe za bržom obradom podataka kupiti nov procesor i dodati više RAM memorije, kod ljudi tako nešto nije moguće i pored toga što se količina podataka koje konzumiramo i koji su nam javno dostupni u posljednjem vijeku uvećala nekoliko stotina hiljada puta.

Identično kao i kod računara, u slučaju nedostatka kapaciteta za obradu podataka dolazi do pojave tzv. bagovanja, odnosno kraha sistema, tako i kod čovjeka kao pojedinca dolazi do pojave sve većeg broja nedoumica i neriješenih pitanja koja se vremenom ignorišu, mistifikuju ili jednostavno rečeno – pogrešno interpretiraju. Kako su sve društvene institucije sastavljene od pojedinaca koji udružuju svoja znanja i vještine kako bi ispunili neku društvenu ulogu ili realizovale postavljene cilj, tako se javila potreba da se na ovakve izazove adekvatno odgovori.

Misleći dio čovječanstva rano je postao svjestan pojave tehnologizacije društva na globalnom nivou, kao i problema koje ona izaziva s aspekta društvenih odnosa, pa su se mehanizmi za prevazilaženje ovakvog stanja nalazili najčešće u hodu.

Iz perspektive današnjice te mehanizme možemo podijeliti u tri kategorije:

1. birokratski, koji se ogledaju u uvođenju novih procedura na različitim nivoima;
2. tehnološki, u kojima se razvojem novih tehnologija odgovara na izazove prethodnih;
3. edukativni, u kojima se radi na unapređenju obrazovnih programa i njihovom približavanju većem broju ljudi i
4. ostali, koji najčešće predstavljaju mješavinu dva ili tri prethodna kao i, rjeđe, nelegitimna rješenja po međunarodnim standardima jednakosti, opštih i ljudskih prava.

Iskustvo govori da su birokratski mehanizmi najbrži, ali i najmanje efikasni, za njima slijede tehnološki, dok je razvoj edukativnih najsporiji, ali i najefikasniji u dužem vremenskom roku. Četvrta kategorija predstavlja način da

se usklade brzina odgovora na nove tehnologije s njihovom efikasnošću.

Porodica je najstarija i osnovna institucija koju je čovjek kao biološko i misleće biće razvio i predstavljala temelj na kome se formiraju sve društvene norme, pravila i odnosi. S prethodno opisanom pojavom ubrzane tehnologizacije, ona je bila prva suočena s brojnim, modernim izazovima. Sastavljena od oca, majke i djece, dakle vrlo ograničenog broja individua i kao društvo u kome vladaju nepisana, fleksibilna pravila i međusobni odnosi, bez podrške države i društva nije u stanju da adekvatno rješava spomenute probleme. U tom kontekstu, neophodno je navesti i velike historijske događaje koji su posljednjih decenija umnogome oblikovali turbulentnu svakodnevicu današnjeg čovjeka i stavila društvo pred brojne izazove s aspekta snažnih socio-ekonomskih i kulturoloških utjecaja. Sam kraj II svjetskog rata ostavio je Evropu kao dotadašnjeg lidera civilizovanog svijeta u ruševinama, a sam proces izgradnje i obnove urušene infrastrukture, kao i pomirenja zaraćenih naroda, nacija i država iziskivao je znatne napore.

Hladni rat koji je obilježio drugu polovinu XX vijeka svakako je veoma utjecao na stvaranje novih kulturnih obrazaca. Treća veoma značajna pojava bilo je i jačanje kapitalizma na globalnom nivou, a posebno kreiranjem paradigme potrošačkog društva koje je promijenilo do tada poznate obrasce ponašanja pojedinaca, pa tako i društava u cjelini. Pojavom televizije kao četvrte značajne paradigme povećana je dostupnost različitih informacija kao nikada do tada u historiji, ali i mogućnost interesnog utjecaja na široku populaciju. Peta, a možda i najutjecajnija pojava, svakako jeste i pojava lahko dostupnih računarskih tehnologija koja je u kombinaciji s lansiranjem interneta omogućila globalnu, slobodnu i jeftinu razmjenu informacija svih vrsta. Možemo zaključiti da su navedene pojave rapidno ubrzale kompletno čovječanstvo koje je praktično preskočilo nekoliko koraka u civilizacijskom razvoju. To je stvorilo i velike disbalanse

u napretku i prosperitetu različitih država, ali i društava i pojedinaca.

Svi ovi utjecaji doveli su i do značajne promjene organizacije i redefinisiranja porodice i škole u modernom društvu, a posebno s aspekta kreiranja kulturoloških obrazaca mladih generacija, odnosno njihovih bazičnih, temeljnih društvenih uloga. Svjedoci smo da su, u tranzicionom okruženju, ove dvije osnovne društvene institucije, često stavljene pred velike izazove, koje ponekad nisu u stanju da savladaju, a što dovodi do porasta neprilagođenog i neprihvatljivog socijalnog ponašanja, posebno kod mladih.

Ovaj fenomen posebno je osjetljiv s bezbjednosnog aspekta, i to u dva smjera:

1. kao bezbjednosna prijetnja mlade osobe, jer društvena neuklopljenost, odbačenost ili osjećaj nepripadanja vodi devijantnom ponašanju koje, u nekim slučajevima, ima za posljedicu i nasilno ponašanje, i
2. kao bezbjednosna prijetnja za mladu osobu, kroz nepoznavanje i neprepoznavanje osnovnih bezbjednosnih prijetnji.

Ovaj članak će se, prije svega, bazirati na uvidu i analizi prvog tipa bezbjednosnih izazova, ali neće zanemariti ni drugi tip.

Porodica kao temeljna institucija u kontekstu modernog društva

“Postojanje zdrave i posvećene porodice preduslov je postojanja zdravog i naprednog društva.”¹

Porodica predstavlja jednu od najstarijih društvenih grupa. Od postanka

društva do današnjih dana, porodica je prisutna u svim društvenim sistemima. Najstarije kodifikacije prava takođe su normirale porodicu i odnose koji su vladali u njoj, shodno vremenu u kome su postojale. Razvojem društva razvijala se i porodica. Porodica, imajući u vidu njenu ulogu u reproduktivnom lancu, značajna je za mnoge naučne discipline: pravo, ekonomiju, sociologiju, psihologiju i dr. Zorica Kuburović kada govori o porodici i njezinom utjecaju na svoje članove kaže: “Svakako smatram da je porodica primarna i nezamenjiva u formiranju ličnosti da pod tim temeljima postoji i opstaje sve što ima veze s čovekom i društvom. Porodica ima moć, još uvek, da vrši selekciju informacija i da ih prilagođava i živi po nekom vlastitom ključu.”

U skladu s tim različite discipline su na različite načine i definisale pojam porodice. Za potrebe ovog rada, bazirat ćemo se na nekoliko datih u okviru pravne nauke, i to definiciju M. Janjić Komar, koja kaže da je porodica “zajednica srodnika povezanih odgovornošću za život i uzajamnu dobit”; Marka Mladenovića koji porodicu definiše kao “krug lica vezanih brakom ili vanbračnom zajednicom i srodstvom, između kojih postoje zakonom utvrđena pravila i dužnosti čije nepoštovanje povlači za sobom određene sankcije”, i autora čija definicija glasi:

“Porodica čini osnovnu zajednicu društva, u kojoj supružnici i djeca, vanbračni partneri i ostali srodnici, živeći u zajednici života, stvaraju prirodne i pravom utvrđene uslove za razvoj i blagostanje ostalih članova porodice, a posebno djece”².

Dakle, bez obzira što nije lahko dati sveobuhvatnu definiciju ovog pojma, u svim definicijama možemo

naći dvije osnovne karakteristike, a to su brak i srodstvo, kojima se, s globalnim razvojem društva, dodaje i normativna karakteristika, u početku putem običajnog prava, a kasnije i kreiranjem konkretnih pravnih akata koji je definišu, bliže određuju i uređuju. Tako se u našem pravnom sistemu, kroz Zakon o finansijskoj pomoći porodici s djecom, navodi da porodicu čine roditelji, odnosno staratelji, hranitelji, usvojioci i djeca, kao i srodnici u pravoj liniji, a u pobočnoj do drugog stepena srodstva, pod uslovom da žive u zajedničkom domaćinstvu.³ Zakon dalje propisuje specifične norme koje nisu predmet ovog rada, ali samim postojanjem ukazuje na volju zakonodavca da uredi i zaštiti porodicu, a na osnovu prethodno identifikovane potrebe.

Pravna nauka razlikuje i više vrste porodica, i to po formi na osnovu koje je nastala (bračna i vanbračna) i prema broju i stepenu srodstva (velika, koja obuhvata sve srodnike potomke i zajedničkog pretka i nuklearnu, koja obuhvata samo roditelje i njihovu djecu). Imamo podjelu i po funkcionisanju porodice koja je u ovom vremenu izuzetno važna za razumijevanje pojava o kojima pišemo. *Funkcionalnu porodicu determinišu*: ljubav, toplina, sigurnost, povjerenje, zaštita, nježnost, pomoć, podrška, razumijevanje, savjetovanje, objašnjavanje, tolerancija, vaspitno vođenje, saradnja, pripadnost, materijalni i socijalni status, identitet, uvažavanje, samouvažavanje... *Disfunkcionalnu porodicu određuje i karakteriše*: nedostatak ljubavi, nesigurnost, odbačenost, prisija, agresivnost, pritisak, napetost, neprijatnost, bezvoljnost, apatija, negativizam, bježanje u delikventne grupe, prostitucija, kako odraslih članova porodice, tako i dječija prostitucija.⁴

¹ Počuča, Milan i Šarkić, Nebojša, *Porodično pravo i porodičnopravna zaštita*, JP Službeni glasnik i Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd, 2011, str. 61.

² Počuča, Milan i Šarkić, Nebojša, *Porodično pravo i porodičnopravna zaštita*, JP Službeni glasnik i Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, četvrto izmijenjeno dopunjeno izdanje, Beograd, 2016, str. 83.

³ Član 2 stav 1. Zakona Sl. Glasnik RS

16/2002, 115/2005 i 107/2009.

⁴ Aleksandar Milić, profesor, psiholog i psihijatar, pored datih definicija porodice, pišući o poremećajima u ponašanju unutar porodice navodi da je u centru svih događanja, pored brojnih faktora, ličnost i njena interakcija sa socijalnom sredinom koja rezultira povoljnim i/ili nepovoljnim životnim situacijama. Socijalna sredina (socijalni milje) djeluje na razvoj ličnosti:

fizičke konstitucije, sposobnosti, temperamenta, karaktera, potreba, interesa, shvatanja i stavova. Strukturalno rezultat je djelovanja brojnih faktora familio-genetskih, socijalnih (porodice, škole, medija...); Navedeni autor: *Etiologija naselja u porodici kao faktor osnovne prevencije*, Priručnik za postupanje subjekata zaštite, Gender centar – centar za jednakost i ravnopravnost polova, Banja Luka, 2008. str. 29-30.

Posmatrajući historijsku genezu, porodica je kroz evoluciju kao društvena grupa mijenjala neke svoje funkcije, ali su neke ostale fiksirane i nepromjenljive do današnjih dana, to su: biološko reproduktivna, ekonomska i socijalna funkcija.

S aspekta teme ovog članka, posebnu pažnju obratit ćemo na posljednje dvije, a posebno socijalne, jer se ona ogleđa u prenošenju vrijednosti, učenju i podizanju potomaka, a samim tim i kulturološkom oblikovanju i određivanju mladih individua. S aspekta sveobuhvatnosti situacije u Republici Srbiji, ovako definisana porodica je stavljena pred brojna iskušenja. Podsjećanja radi, Republika Srbija kao samostalna država nastala je 2006. godine poslije referenduma za nezavisnost koji je raspisan u Crnoj Gori, a na kome se 55.5% građana izjasnilo za samostalnost.

Ovim činom, prethodna državna zajednica Srbije i Crne Gore, kao zajednička država, prestaje da postoji, a obje konstitutivne republike postaju međunarodno priznate samostalne države. Vrijedi napomenuti da je, poslije raspada Socijalističke federativne republike Jugoslavije, 1991. godine proglašena Savezna republika Jugoslavija, koju su činile dvije jugoslovenski orijentisane republike. Završetkom ratova iz devedesetih i ublažavanjem sankcija koje su nametnute SR Jugoslaviji od međunarodne zajednice, faktički je svima bilo jasno da je očuvanje Jugoslavije nepovratan proces, a ovo stanje je intenzivirano poslije NATO bombardovanja SRJ 1999. godine. Početak novog milenija je krhku državnu tvorevinu dočekao s rastom tendencija ka redefinisaniu zajedničke države među crnogorskim elitama, što je vodilo i faktičkom ukidanju termina Jugoslavija i pretenzija na obnovu nekadašnje zajedničke, velike države i stvaranju prelazne tvorevine, tj. gorepomenute državne zajednice Srbije i Crne Gore.

Zašto ovo navodimo i zašto je ovo bitno za porodicu? U periodu od svega 15 godina, teritorija i stanovništvo

Republike Srbije promijenili su četiri državna entiteta, pokušavajući da pronađu onaj koji će imati realnu osnovu za dalji, stabilan rast i razvoj. Ovakav proces znatno je utjecao na društvo u cjelini, koje je pokušavalo da se adaptira na trenutne okolnosti i novu raspodjelu snaga na Balkanu, ali i da kreira zajednički identitet, što je polazna osnova za izgradnju stabilnog društva. U turbulentnim historijskim periodima kao što je prethodno navedenih petnaest godina, gdje se sam državni korpus mijenja i ponovo oblikuje u skladu s novim paradigmatima, što realnim, teritorijalnim (promjena granica otcjepljenjem dijela teritorije zajedničke države), što političko-ideološkim (težnja ka očuvanju zajedničke države i odustajanje od iste), kreiranje jedinstvenog državotvornog, nacionalnog identiteta, što po pravilu predstavlja proces dugog trajanja u kontekstu društvenih nauka i odnosa, predstavlja paradigmatu koja se još uvijek gradi i oblikuje, ali je tek zakoračila na prvi stepenik. Djelovanje pojedinca u procesu oblikovanja ovog fenomena nejasno je u trenutku kada Srbija kao samostalna država postoji tek jednu deceniju, što je i očekivano, i ne može biti sadržajno podstaknuto bez jake podrške države.

Dakle, pojednostavljeno rečeno, persona, pojedinac, stanovnik, građanin Republike Srbije u savremenom kontekstu jeste jedinka koja još uvijek nije u stanju da definiše svoju ulogu u ovakvom društvu, jer nije u stanju da ga u potpunosti apsorpira, sagleda, osjeti i razumije. Neko ko je donedavno bio stanovnik velike, cijenjene, međunarodno priznate i prepoznate države koja je u skladu sa zahtjevima modernizacije krenula u uvođenje višepartijskog, demokratskog sistema okrećući leđa zastarjelim komunističkim i socijalističkim fundamentima, za samo deceniju i po je doživio njen raspad, redefinisanje, stvaranje nove državne tvorevine, pa zatim njeno preoblikovanje, i na kraju, još jedno (ovaj put mirno) rasformiranje.

Svi navedeni događaji praćeni su preoblikovanjem ili ponovnom izgradnjom državnih institucija u veoma kratkom periodu, paralelno s transformacijom iz socijalističkog u kapitalističko društvo, ali i izgradnju višestranačja, što iziskuje angažovanje znatnih društvenih potencijala ekonomski devastiranog društva. S ekonomskom devastacijom, praeonom razgradnjom društvenih odnosa, dolazi i do kulturnog urušavanja i nestanka vrijednosnog modela na kome društvo počiva.

U tom kontekstu treba posmatrati i današnju porodicu. Ona je proizvod supružnika koji se (najčešće) bore s egzistencijom i obezbjeđivanjem neophodnih resursa za materijalno obezbjeđenje bračne ili vanbračne zajednice, radeći učestalo i više od zakonom propisanih 8 sati u privrednim subjektima u kojima vladaju nedovoljno definisane procedure oblikovane na temeljima prethodnog, rashodovanog ekonomskog sistema uz primjese pozitivnih kapitalističkih praksi, uz skromnu mogućnost da preostalo slobodno vrijeme iskoriste za socijalnu, intelektualnu, obrazovnu i kulturnu nadogradnju sopstvene ličnosti – i djece koja su prepuštena urušenom obrazovnom sistemu (više u narednom poglavlju), nedostatku sistemske brige za strateško kreiranje vaspitno-obrazovnih sadržaja koji bi im kvalitativno upotpunila slobodno vrijeme, ali i kvalitativno unaprijedila i izgradila njihovu ličnost, kao i nedostatku međusobne, kvalitetne interakcije s roditeljima / staraocima / hraniteljima.

Kriza braka i porodice

“Porodice u kojima dominiraju konfliktne situacije, nesređeni porodični odnosi, alkoholizam, kriminalne radnje uz nedostatak roditeljskog staranja proizvode ličnosti sklone devijantnom ponašanju. Kod takvih ličnosti, vrlo često su evidentne traume izazvane silovanjem, incestom, psihofizičkim zlostavljanjem i napuštanjem”.⁵

⁵ Bjelajac, Željko i Počuca, Milan, “Uloga religije i porodice u razvoju i prevenciji

prostitucije”, Međunarodni naučni skup, Organizovani kriminalitet izazov XXI

veka, Novi Sad, 2012., *Zbornik radova*, str. 243-267.

Endogeni faktori nesumnjivo imaju utjecaj na tendenciju sklonosti bavljenja prostitucijom. Neki od njih su: karakterne osobine, otuđenost, psihička nestabilnost, antisocijalna orijentacija, seksualno zlostavljanje, posljedice ranog započinjanja seksualnog života, interesovanje za dobijanje socijalnog statusa i priznanja. Neki od faktora koji su vezani za lične razloge i koji se mogu javiti kao faktori.⁶ Navedeni nedostaci učestalo se nadomještaju lahko dostupnim i jeftinim sadržajima, poput televizijskih programa ili neselektivnom pretragom različitih internet lokacija, što je praćeno i nedostatkom znanja o bezbjednosnim izazovima s kojima se u virtualnom svijetu mogu suočiti (ovo se odnosi i na roditelje i na djecu). Televizijsko ekspanzivno stvaralaštvo u potrazi za kapitalom kreira programe koji favorizuju prosječnost, šokantnost i skandaloznost kako bi povećalo broj konzumenata, što povećava cijenu plaćenog reklamnog prostora.

Ekscentričnost, agresivnost i promovisanje devijantnog ponašanja predstavlja najgledanije sadržaje televizijskih emitera, dok je kulturna i obrazovna produkcija svedena na minimum i to prije svega zbog zahtjeva malobrojnih kulturnih poslenika. Nasilje u filmovima sastavni je dio obrasca ponašanja i "dobrih" i "loših" likova. Učesnici *realityja* upravo kroz nasilje i seks podižu posustalu gledanost i, što je najgore, sve se to dešava na televizijama s nacionalnom frekvencijom. Iako je država formirala institucije poput REM-a i RATEL-a kako bi normativnim aktima uredila tržište emitera programa, profesionalna novinarska udruženja (NUNS, UNS, NDNV i dr.) sve češće upozoravaju na flagrantno kršenje zakonom propisanih normi

i standarda profesionalne etike pred kojima ovi subjekti ostaju nijemi, što otvara pretpostavke za pojavu sprege političkih elita i televizijskih magnata i njihovog udruženog pritiska na nezavisne institucije ili fenomena korumpiranja institucija.

Televizijski programi su najočigledniji primjer negativnih konotacija ekonomskog konzumerizma kao odgovora na krizu kapitalizma koji se, kao privremena paradigma, pojavio sedamdesetih godina prošlog vijeka, jer su u novom mileniju, u trci za svakim klijentom, počeli u potpunosti da povlađuju konzumentima. *De facto* činjenica, XXI vijek postao je i doba instant informacija, jer od obilja dostupnih, prosječan građanin nema vremena da svakoj posveti neophodno vrijeme. Na ovaj način se i kvalitet kritičke obrade informacija smanjuje, ona se prihvata kao takva, što posljedično dovodi do tabloidizacije medija, jer konzumerizam medijske magnate gura ka stvaranju sve većeg broja "originalnih" vijesti nauštrb kvaliteta i profesionalizma. Ovi trendovi karakteristični su na globalnom nivou, a posebno pogađaju svojim negativnim posljedicama krhka i neizgrađena društva kao što je naše.

Gdje dominira neselektivno preuzimanje programskih sadržaja iz inostranstva prosječan građanin razumije kao promovisanje tuđih kulturnih obrazaca koje preuzima (na isti način kao i sve druge informativne sadržaje), s obzirom na nedostatak ponude u svom socijalnom arealu. Takvi trendovi uvode kulturne obrasce koji nisu svojstveni našem podneblju, tradiciji i kulturi, a u kojima se, na primjer, kroz prikaz jake, samostalne žene forsira kulturološki model u kome je sasvim uredu ukoliko se žena odluči da ne želi da stupi u brak, već

da se fokusira na razvoj karijere i zanemari svoju biološki determinisanu funkciju od Boga. Prihvatajući ovo, mladim muškarcima se sugerise da i oni takođe mogu da budu uspješni čak i ako se opredijele za celibat. Na kontu prethodno spomenutog, u kombinaciji s još nekim novokomponovanim globalnim kulturnim fenomenima koji se promovišu, relativizuje se značaj i utjecaj porodice na mladu osobu, ali i značaj ljubavi i drugih pozitivnih emocija. "Ljubav je precijenjena", uz moto *milenijalaca* – generacije rođene na prelazu iz starog u novi milenij. Takva relativizacija emotivnih odnosa unutar porodice nerijetko dovodi i do njenog demoliranja i destrukcije, a posebno kada se ova paradigma instalira u kontekst mladog, ekonomski siromašnog društva.

Moderna informativna globalna propaganda, međutim, forsira model snažnog, samostalnog, ali i samodovoljnog superheroja današnjice koji je u stanju da savlada sve prepreke i kome niko drugi ne treba. Jasno je da je ovakav model u potpunoj suprotnosti s konceptom porodice kao društvene zajednice. Zato i ne čudi pojava da se brakovi sve lakše razvode, jer je u današnjem društvu u Srbiji promovisano da je lakše ići kroz život sam kada se pojavi problem, nego se truditi da ga zajednički riješiš sa supružnikom.⁷ Takav kulturološki model ostavlja značajne posljedice na psihološko stanje ostavljenog pojedinca, a s obzirom na trend porasta razvoda brakova u posljednje tri decenije, ostavlja vrlo primjetne posljedice i na društvo u cjelini. Dakle, umjesto da razvod bude posljednji izlaz iz krize braka, on polako postaje sredstvo za kojim se prvo poseže.⁸ Kriza braka i porodice vidljiva je kako na globalnom planu,

⁶ Bjelajac, Željko, *Moderno ropstvo*, DTA, Beograd, 2008, str. 39.

⁷ U prilog iznijetom navodimo nekoliko podataka Republičkog zavoda za statistiku. Svaki peti brak u Srbiji završava se razvodom. Godine 2008. sklopljeno je 38.285 brakova, a razvedeno ih je

iste godine 8.502. Godine 2015. sklopljeno je 36.949 brakova, dakle, 1.336 brakova manje, a razvedeno je u 2015. godini 9.381 brakova dakle, 879 više nego 2008. godine. Trend smanjenja sklopljenih brakova i trend povećanja razvoda brakova svake godine je u sve

većem raskoraku. Izvor: <http://vebrzs.stat.gov.rs>.10.12.2016.

⁸ Detaljnije o razvodu braka kod Počuća, Milan, *Razvod braka u uporednom pravu*, Strani pravni život, br.2/11 Institut za uporedno pravo, Beograd, 2011, str. 267-284.

tako i na nacionalnom i lokalnom nivou, a to za posledicu ima redukovanje njihovog značaja, vrijednosti i utjecaja u očima mladog čovjeka.⁹

Urušavanje škole kao obrazovno-vaspitne institucije

Jedna od najznačajnijih posljedica dekompozicije zajedničke države južnih Slovena predstavlja devastacija obrazovnog sistema. Na teritoriji Srbije devedesetih godina, škole su dijelile probleme naroda. Novoformirana SRJ najveći dio svog kratkog postojanja provela je pod sankcijama međunarodne zajednice koje su uništile postojeći ekonomski sistem. Obrazovna uloga škola obavljala se u skladu s mogućnostima, ali uz veliki trud nastavnog kadra da prenese planom i programom predviđena znanja i vještine učenicima, dok je vaspitna uloga bila redukovana u skladu s turbulentnim društvenim promjenama. Početak novog milenija dočekale su s novom nadomnom energijom, kao i minimalnom podrškom države koja je pokušala da im udahne novi život, donoseći novi Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, kao i Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju u julu 2013. godine koji već u svom nazivu ističe i obnavlja vaspitnu ulogu osnovnih škola. No, u praksi je situacija znatno delikatnija, jer nedograđeno društvo i država u tranziciji još uvijek nemaju dovoljno kapaciteta da obezbijede nesmetano provođenje pozitivne zakonske prakse modernizovanih pravnih akata koje tretiraju ovu temu. U kontekstu urušenih kulturnih obrazaca, mlade generacije mahom ne shvataju ulogu škole na pravi način, već

je sagledavaju kao prolaznu stanicu na putu do "brzog" kapitala ili nalaženja dobro plaćenog posla.

Njihov cilj najčešće jeste ostvarivanje najvišeg mogućeg prosjeka, a ne akumulacija znanja, vještina i kulturnih obrazaca koje su im potrebne u budućem životu. Škola je postala mjesto u kome se pokušava kompenzovati narušena pozicija člana disfunkcionalne porodice, najčešće još i žrtve nasilja u istoj.¹⁰ Ona je pozornica na kojoj se tim istim nasiljem obezbjeđuje status i položaj u vršnjačkoj grupi.¹¹ S obzirom na širi društveni kontekst, urušena institucija porodice s redukovanim društvenim utjecajem, sve prisutnim nasiljem kao opšteprihvaćenim načinom ponašanja, kao što je gore obrazloženo, u oskudnom ambijentu poseže za kompromisima i učestalo vrši nelegitimne, a ponekad i nelegalne pritiske na učitelje, nastavnike i profesore kako bi njihovo dijete ostvarilo bolji uspjeh bez obzira na to da li je usvojilo neophodan prag znanja. Predavač, izložen pritiscima, često posustaje, o čemu svjedoče dvije pojave s negativnom konotacijom u odnosu na obrazovanje i vaspitanje mladih generacija: jedna je trend porasta broja vučakova, a druga katastrofalan rezultat naših učenika na međunarodnim testiranjima primjene usvojenih znanja i sposobnosti (PIZA testovi).

S tog aspekta, urušavanje obrazovnog sistema se nastavlja jer, iako je temelj (normativni okvir) napravljen od solidnog materijala, instrumenti za obezbjeđenje kvalitetnog obrazovanja i vaspitanja nisu obezbijeđeni. Tako je uloga škole u afirmaciji bezbjednosne kulture krajnje redukovana naporima da omogući sopstvenu

bezbjednost u kontekstu prava na nesmetan i kvalitetan rad, a koji bi omogućio i pozitivniji krajnji ishod, a to je obrazovan i vaspitan učenik.

Dakle, današnja škola je proizvod globalne pojave konzumerističkog instant informisanja i usvajanja znanja, zatim pozitivnih zakonskih propisa praćenih nedostatkom efikasnih instrumenata za njihovu implementaciju i ambicija urušene i degradirane institucije porodice i porodičnih odnosa, te njihovih težnji za nominalnim uspjehom koji se ogleda u visokom prosjeku kao mehanizmu koji će potencijalno, u bliskoj budućnosti, obezbijediti bolju materijalnu perspektivu djeteta, bez obzira na realnu upotrebljivost usvojenih znanja i vještina, dok je vaspitna funkcija, u kontekstu svega prethodno iznesenog, minimizirana ili maksimalno redukovana.

Iz ovakvog stanja, jasno je da je škola, koja bi trebalo da predstavlja instituciju koja djeluje kao podrška porodici (i društvu) u formiranju mlade individue kroz planski vođen proces obrazovanja i vaspitanja, u pri-tajenom konfliktu s istom, što u krajnjoj instanci rezultira pojavom devijantnog ponašanja mladih generacija, kojima je taj konflikt vidljiv, a koji u njihovoj percepciji stvara negativan vaspitni i kulturni obrazac ponašanja.

Urušavanje porodice i škole s aspekta porasta kriminaliteta i degradacije društva

Kada dvije temeljne institucije jednog društva ne funkcionišu harmonično i sinhronizovano, to otvara prostor za degradaciju društva posebno kroz pojavu porasta kriminaliteta kod

⁹ Podsjetila bih na najpoznatiju definiciju braka Herenijusa Modestina, pravnika i filozofa, nastalu još u Starom Rimu, koja glasi: *Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortium omnis vitae, divini et humani iuris communicatio* ili u prevodu: "Brak je odnos muža i žene, zajednica svih oblika života, ustanova božanskog i ljudskog prava". Preuzeto: Obrad Stanojević, *Rimsko pravo*, Dosije, Beograd, 1997, str.146.

¹⁰ O porodičnom nasilju detaljnije: Počuč, Milan, *Nasilje u porodici, Pravo teorija i*

praksa, 2010., Vol 27 (9-10) str. 49-62.

¹¹ O vršnjačkom nasilju u školi detaljnije: Kekić, Dalibor, Radovanović, Ivana i Tomić, Marta, "Faktori rizika nasilja među vršnjacima u školama Srbije", Naučno stručni skup sa međunarodnim učešćem, Tara, 2014., *Nasilje u Srbiji, Zbornik radova*, tom 2, 176-188.

¹² U prilog tvrdnji iznosimo sljedeće podatke. U periodu od 2010. do 2013. godine u Srbiji je izvršeno ukupno 408. 608 krivičnih djela. U 2013. u odnosu

na 2012. izvršeno je 14,5% djela više. Ono što najviše zabrinjava su krivična djela u kojima se kao izvršioци pojavljuju maloljetnici. Od 366. 340 krivičnih djela opšteg kriminaliteta 17. 589 djela su izvršili maloljetnici. Izvor Izveštaj o radu MUP Srbije. Detaljnije o ovim podacima i nasilju kod Ninčić Željko, "Nasilje kao obrazac ponašanja u Srbiji", Naučno-stručni skup sa međunarodnim učešćem, *Zbornik radova*, Beograd, 2014., str. 203-213.

mladih.¹² Svjedoci smo činjenice da su najveći broj naručenih ubistava izvršili pripadnici kriminogenih struktura mladi od 25 godina.¹³ Takođe, broj zabilježenih kriminogenih aktivnosti u samim školskim objektima je u porastu, a indicije pokazuju da se jedan dio nikada i ne prijavi. Putem društvenih mreža i *youtube* servisa za dijeljenje audio-vizuelnih materijala mladi učenici čak i javno prikazuju ovakvo ponašanje. Prije samo nekoliko mjeseci je na ovaj način s javnošću podijeljen video snimak tuče djevojčica. Pažljivom analizom je primijećeno da učesnice nemaju obzira prema tome gdje udaraju jedna drugu i čime, što jasno govori o nedostatku osnovne bezbjednosne kulture, kao i svijesti o mogućim neželjenim ili upravo željenim posljedicama nanošenja tjelesnih povreda i psihičkih trauma. Primjeri govore o obrascu ponašanja kod mladih, gdje se gotovo svi problemi u vršnjačkoj grupi, školi, porodici rješavaju nasiljem bez obzira na postavljene normativne okvire koji predviđaju prevenciju, edukaciju i rad s mladima u cilju sprečavanja takvog protivpravnog i društveno neprihvatljivog ponašanja.¹⁴

Ekskalacija nasilnog ponašanja mladih nedvosmisleno se može primijetiti kroz nesankcionisanje ili blago sankcionisanje njihovih kriminalnih aktivnosti od nadležnih državnih organa što šalje poruku mladim ljudima da je ovakvo ponašanje društveno prihvatljiv put ka uspjehu i akumulaciji materijalnog bogatstva.

Specifičnost edukacije učenika za bezbjednosnu kulturu

Posebno je važna uloga osnovne škole, jer je ona još uvijek primarni oblik organizovanog pedagoškog rada kojim društvo neposredno utječe na individualni i socijalni razvoj čitavih

generacija. Osnovna škola je "agens" socijalizacije koji pruža mogućnosti za obrazovnu konvergenciju na najširem društvenom planu, i tako direktno doprinosi intergeneracijskoj transmisiji kulture, kao i najširem otvaranju mogućnosti za usvajanje osnovnih kulturnih vrijednosti, normi, modela i obrazaca ponašanja i komuniciranja. Da bi se mlad čovjek u savremenom društvu (danas dijete, sutra odrastao građanin) mogao uspješno zaštititi od različitih bezbjednosnih rizika, mora da posjeduje adekvatna znanja i vještine koje treba da stječe od mladih dana, prije svega u okviru osnovne škole i nastavnih sadržaja svih nastavnih predmeta.

Osnovno, odnosno inicijalno osposobljavanje je početna faza njihovog obrazovanja i vaspitanja po pitanju bezbjednosne kulture u kontekstu njihovog sveukupnog obrazovanja i vaspitanja. Svakako, u ovoj inicijalnoj fazi edukacije stječu se osnovna znanja i vještine neophodne za zaštitu od bezbjednosnih rizika, a sve u okviru školskog sistema. S didaktičko-metodičkog stanovišta ovo osposobljavanje je organizovana planska i sistematska obrazovno-vaspitna aktivnost, zasnovana na naučnim dostignućima savremene pedagogije, psihologije, metodike, bezbjednosti, zaštite i drugih nauka i naučnih disciplina, što doprinosi razvoju kvaliteta svestrano obrazovane ličnosti. Ova edukacija usmjerena ka proširivanju, produbljivanju, aktuelizaciji i inoviranju znanja, stečenih u okviru njihovog osnovnog inicijalnog osposobljavanja, ima za cilj da se podigne nivo svijesti i savjesti učenika o bezbjednosnoj kulturi.

Zaključak

Rad etablira da je zaštita i unapređenje bezbjednosne kulture učenika – dinamičan proces, koji je neophodna

pretpostavka bezbjedne porodice i škole. Savremeni pristupi analizi rizika i faktora utjecaja koji se odnose na bezbjednost i zaštitu učenika, polaze od mogućnosti izbora akcija i alternativa kojima se rizik smanjuje, odnosno od uvjerenja da se rizicima može u značajnoj mjeri upravljati, gdje strategije planiranja i prevencija imaju poseban značaj u okviru koncepta bezbjedne škole. Iako devastirane, institucije porodice i škole imaju važnu ulogu u obrazovanju, vaspitanju i kreiranju vrijednosnog sistema mladih u Republici Srbiji. Normativni okvir upućuje na pozitivan smjer razvoja i podrške ovim institucijama i svojim kvantitetom, ali i kvalitetom predloženih rješenja. Izazov nastupa u implementaciji zakonskih rješenja od strane minornih državnih institucija zaduženih za realizaciju velikog broja normativnih akata, često s ograničenim kapacitetima koji su prije svega posljedica lošeg ekonomskog stanja u državi.

Proces daljeg osnaživanja porodice i škole mora biti nastavljen i stavljen u konkretan vrijednosni kontekst koji mora biti definisan od društva, uz snažnu podršku države na svim nivoima. Konflikt porodice i škole s aspekta ostvarivanja rezultata zasnovan na argumentu jačeg, a ne na argumentima potrebnih znanja, vještina, kompetencija koje su neophodne mladima za buduće uspješno djelovanje, mora biti adekvatno tretiran i riješen transparentnim, javnim dijalogom modeliranim od državnih institucija, ali i praćen od privrednog sektora i civilnog društva kao korektivnih i normativnih faktora u oblikovanju društvene stvarnosti. Dakako, po definisanju društvenog, nacionalnog i državnog identiteta i kulturnog obrasca na kojem će počivati Republika Srbija, neophodno je

¹³ O fenomenu nasilja među mladim djetet kod: Popadić, Plut, "Nasilje u osnovnim školama u Srbiji, oblici i učestalost", *Psihologija*, Beograd, 2007, Vol 40 (2), str. 309-328.

¹⁴ Sredinom 2005. godine u Srbiji je usvojen Polazni okvir Nacionalne strategije za borbu protiv nasilja, kao

institucionalni oblik zaštite djece od nasilja i izraz prihvatanja evropskih standarda u ovoj oblasti. Na osnovu ovog dokumenta na sjednici Vlade RS je usvojena Nacionalna strategija za prevenciju i zaštitu djece od nasilja (2008), Donesen je i Akcioni plan za sprovođenje Strategije (2010). Usvojena

je i Nacionalna strategija za mlade i Akcioni plan za njeno sprovođenje (2009-2014). Posebno je u svim pobrojanim dokumentima apostrofirano pitanje bezbjednosti mladih u porodici, školi i čitavoj društvenoj zajednici. Izvor: Sl.Glasnik RS, br. 65/11, 122/08, 55/08 i 07/09.

jasno identifikovati, pokazati i osuditi društvene anomalije i devijacije, a posebno one s kriminogenim

elementima, kako bi se bezbjednosna kultura novih generacija podigla na adekvatan civilizacijski nivo.

Naročito u kontekstu neotuđivih *erga omnes* ljudskih prava i prava na bezbjedan život.

Literatura

Bjelajac Željko, *Moderno ropstvo*, DTA, Beograd, 2008.
 Bjelajac, Željko i Počuča, Milan, "Uloga religije i porodice u razvoju i prevenciji prostitucije", Međunarodni naučni skup, Organizovani kriminalitet izazov XXI veka, Novi Sad, 2012.
 Jelić, Marija i Stojković Irena, "Teškoće u socijalnom funkcionisanju adolescenta različitog porodičnog i intelektualnog statusa", *Nastava i vaspitanje*, 2016., Vol. 65, br.2.
 Kekić, Dalibor, Radovanović, Milan i Tomić, Marta, "Faktori rizika nasilja među vršnjacima u školama Srbije", Naučno-stručni skup sa međunarodnim

učesćem, Tara, 2014., *Nasilje u Srbiji, Zbornik radova* tom 2.
 Kuburović, Zorica, *Religija i mladi, Religija i tolerancija* Vol.7, br.12/2008.
 Milić, Aleksandar, *Etiologija nasilja u porodici kao faktor osnovne prevencije*, Priručnik za postupanje subjekata zaštite, Gender centar – centar za jednakost i ravnopravnost polova, Banja Luka, 2008.
 Ninčić, Željko, "Nasilje kao obrazac ponašanja u Srbiji", Naučno-stručni skup sa međunarodnim učesćem, *Zbornik radova*, Beograd, 2014.
 Počuča, Milan i Šarkić, Nebojša, *Porodično pravo i porodičnopravna zaštita*,

JP Službeni glasnik i Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, četvrto dopunjeno izdanje, Beograd, 2016.
 Počuča, Milan, *Nasilje u porodici*, Pravo teorija i praksa, Novi Sad, 2010., Vol. 27, br.9/10.
 Počuča, Milan, *Razvod braka u uporednom pravu*, Strani pravni život, br.2/11 Institut za uporedno pravo, Beograd, 2011.
 Popadić, Plut, "Nasilje u osnovnim školama u Srbiji, oblici i učestalost", *Psihologija*, Beograd, 2007, Vol. 40, br. 2.
 Stanojević, Obrad, *Rimsko pravo*, Dosije, Beograd, 1997.
 Statistički registar, <http://vebrzs.stat.gov.rs>. 10.12.2016.

الموجز

دور الأسرة والمدرسة في تعزيز الثقافة الأمنية

سمية سمايلاغيث

تقدم الكاتبة تحليلاً لوضع الأسرة والمدرسة ومكانتهما وتأثيرهما، باعتبارهما مؤسستان أساسيتان في تكوين الشخصية الشابة ثقافياً وفكرياً على صعيد الثقافة الأمنية. يستند هذا المفهوم إلى أسس التحليل العلمي، الذي تم رسمه في المستويين النظري والتجريبي. والهدف هو إبراز أهمية الثقافة الأمنية لدى تلاميذ المدارس الابتدائية والثانوية، التي تنعكس بشكل مباشر وغير مباشر على أمنهم العام في ظروف المعيشة الحضرية والعمرانية المعاصرة. إن منع الظواهر والعمليات والأحداث التي يمكن أن تهدد بالخطر الأمن والصحة والبيئة الحياتية، يفرض الحاجة إلى تقديم التقييمات والاقتراحات لمواصلة تطوير نظام إدارة حماية التلاميذ من المخاطر الأمنية. تم أثناء هذه الدراسة استقصاء كافة العناصر المهمة للأسرة في أداء وظيفتها، والتنظيم وتعليم التلاميذ والعاملين في المدارس الابتدائية والثانوية ضمن المنظومة التربوية والتعليمية في صربيا. إن النتائج التي تم الحصول عليها من العينة المختارة مكنت التحليل العلمي والتعميم، ثم تم توظيفها لاحقاً لتصميم نموذج للثقافة الأمنية. وعليه، تم في إجراء البحث التجريبي، تطبيق التحليل الوصفي وتحليل العوامل للبيانات والمتغيرات الظاهرة وعوامل التأثير المهمة لأمن التلاميذ وحمايتهم من المخاطر الأمنية ولتطوير الثقافة الأمنية لديهم ضمن العملية التربوية والتعليمية. إضافة إلى ذلك، تم تحليل التشريعات والأحكام القانونية المتعلقة بالأمن في المؤسسات التربوية والتعليمية، وتحليل محتويات المناهج في المدارس الابتدائية والثانوية.

الكلمات الرئيسية: الأسرة، المدرسة، الأمن، الثقافة الأمنية.

Summary

THE ROLES OF FAMILY AND SCHOOL IN AFFIRMATION OF SAFETY CULTURE

Sumeja Smailagić

In this article the author analyses status, position and influence of family and school as essential institutions upon cultural and intellectual development of a young personality viewed in the perspective of safety culture. The projection of the concept is based upon findings of scientific analysis conceptualised within theoretical and empirical spheres. It aims at underlining and pointing out to the significance of the security culture of students of primary and secondary schools, which is directly and indirectly reflected upon their overall security in contemporary civilizational and urban circumstances of life. In order to prevent processes and events that may jeopardise safety, health and environment of students, it is an imperative necessity to estimate and give suggestions for further development of the system for the protection of students from risks to their safety. All the elements relative to the functional family, organisation and education of students and education of all employed in primary and secondary schools within the educational system of Serbia are presented in this work. Findings of the survey taken from the representative sample have served for the scientific analysis and generalisation and the same were used for producing a model of safety culture. Thus within the procedure of empirical study descriptive and factor data analysis were used to analyse data comprising of manifested variables and influence factors significant for the security and protection of students from risks to their safety and for the development of their safety culture in the process of education and upbringing. Normative and legal regulations regarding the safety in educational and upbringing institutions were also analysed here as well as the content of curriculum for primary and secondary schools.

Key words: family, school, safety, safety culture